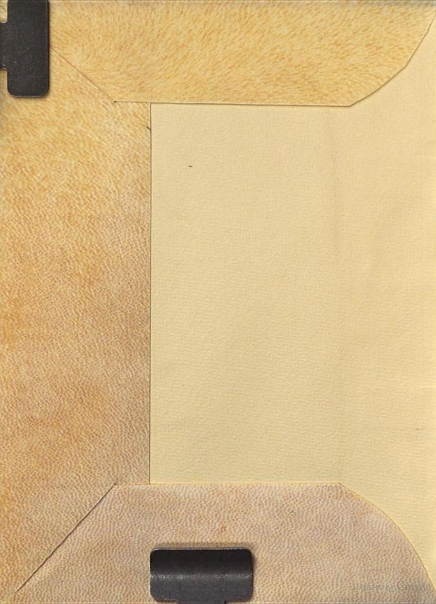
IOANNIS CIAMPINI ROMANI IN UTRAQUE SIGNATURA REFERENDARII EXPLICATIO...

Giovanni Giustino Ciampini

MISCELLANEE
R. BIBLIOTECA
DI FIRENZE
NAZ. CENTRALE
1094
13

IOANNIS CIAMPINI ROMANI

IN UTRAQ; SIGNATURA REFERENDARII

EXPLICATIO DVORUM SARCOPHAGORUM

Sacrum Baptismatis ritum Indicantium.

ROMÆ, Typis Bernabò.)(MDCXCVII.

SUPERIORUM PERMISSU.

EMINENTISS. PRINCIPI
IOSEPHO SAENS DE AGVIRRE

Benedictinæ Congregationis Hispaniarum Magistro Generali, Regii, ac supremi fidei Senatus Consultori, in Salmaticensi Academia Doctori, Theologo, ac post multas alias Cathedras Primario Sacrorum Bibliorum Interpreti,

NVNC

S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI

TITULI S. BALBINAE

REGNI SICILIÆ PROTECTORI.

IOANNES CIAMPINVS

FELICITATEM.

GRATVLARI nunquam destitit animus meus E. V secumque lœtari, quòd omnium largitor bonorum Altissimus inter innumera myriadum Virorum millia, decreverit E. V. inter Purpuratos S. R. E. Patres adscribere, ut orthodoxam

fidem, qua erroneis opinionum tenebris, quà heterodoxis morum ritibus, & sapientia, & pietate, ne dùm cardo inconcussus sustineret, sed lumen clarissimum illustraret. Hanc veritatem ita superabundè multiplices impressi testantur Codices, ac publicè exantlati labores, ut frustra conarer complecti scribendo, ne dicam exaltando recensere. Confirmat adversa valetudo in hujusmodi præclaris operibus contracta: quapropter quantus fuerit E. V. zelus ex exemplo Prothomartyris Stephani pro certo deducitur, qui lapidabatur, & videbat Cœlos apertos, & IESVM ad dexteram DEI stantem, & ideo lapidum ictus non sentiebat corpori, non considerabat vulnera; sed oculis Christo affixus illi adhærebat. Defatigatæ nimis cesserunt quidem laboribus vires; non cessit tamen animus ad sublimia incessantèr intentus, pressa enim caro fuit, coronata autem anima: Quin divinæ bonitatis dono ad pristinam valetudinem, cùm redactum sit corpus, Sapientum, imò totius Vrbis, & Orbis gaudio, ac plausu, jam E. V. ab incæpto olim cursu quiescere haud desinit. Num quid ego inter addictissimos E. V. servos inter

commu-

communis lætitiæ ſigna torpens obmuteſcam? Abſit. Super omnes gratulor E. V. de proſpero Romam reditu, & quod præſtantius eſt, de confirmata à morbo valetudine; Ancepſque hæreo, an magis mihi gratuler. Superabundo gaudio, nec valeo inter intimas animi anguſtias illud continere; unde priſcorum more, hujus tenuis ſtudiorum meorum partus oblatione erumpit, ſeſeque exterius demonſtrat. Diſſertatio eſt de duobus marmoreis Sarcophagis Anaglyptæ opere elaboratis, qui Neapoli in Palatio Excellentiſſimi Principis Caramanici conſervantur, quos fortè in ea inclyta Civitate nuper ſanitatis recuperandæ gratia immorans E. V. obſervaverit, atque ut Eccleſiaſticarum rerum peritiſſima, nec non veterum monumentorum intellexerit, noveritque eorum arcana. Quia tamen non omnibus datum eſt, genuinam harum Imaginum repræſentationem introſpicere, ac penetrare, ut nonnulli de ſe ipſis mihi dolenter confeſſi ſunt, ideò conatus ſum, hoc tantulo opere illa explicare. Exigebat autem feſtivus de E. V. reditu, & incolumitate animus hoc amplitudini Veſtræ priùs indicare, & dicare. Exigebat ma-

teriæ

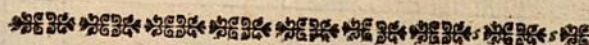
teriæ conditio, quæ à piissimo Monachorum S. Benedicti zelo originem traxit. Exigebat ulteriùs humanitas singularis, qua inter cæteros me semper excepit, ac muneribus cumulavit. Itaque si non aliena, saltem mea adimpleo vota, & partes. Quamobrem, ut observantiæ, debitiquè mei pignus hoc minimè dedignetur accipere, rogo, ac Eminentiam Vestram ad commune Ecclesię suę Sanctæ, nec non Reipublicæ literariæ bonum, sospitem Altissimus diù servet, humillimè exoro.

Impri-

Imprimatur

Si videbitur Reverendiss Patri
Sac. Palatii Apost. Mag.

Sperellus Episc. Interamnen. Vicesg.

Imprimatur

Fr. Paulinus Bernardinius Ord.
Præd. Sac. Apost. Pal. Mag.

EXPOSI-

EXPOSITIO
DVORUM
SARCOPHAGORVM
QVI
ANAGLYPTÆ LABORE EXCISI

Aſſervantur Neapoli in Palatio Excellentiſſimi Principis Caramanici in Suburbio, quod dicunt Chiaja.

RIMUM Chriſtianæ Religionis myſterium, ſeu primum Sacramentum, quod ad ſalutem Januam pandit, ſacrum eſt Baptiſmum, quod expreſſis pronunciavit verbis, ipſius ſalutis Auctor, JESUS CHRISTUS, dùm dixit Nicodemo: *Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non poteſt introire in Regnum DEI*. Joan. cap.3. n.5. Medium enim eſt, quo geniti mundo, regenerantur gratiæ, nàm per ablutionem corporis diluitur anima, & per ejuſdem immerſionem à ſubmerſione in ignem æternum liberatur. Jurè prima communis naufragii nuncupatur Tabula, cujus

præsidio tanquam Arca Noe ab illuvie peccatorũ,& sempiterno interitu homines subtrahuntur. Hoc humani generis ipse Redemptor nobis palàm fecit, dùm in Jordane flumine, à Joanne Baptista baptizari voluit. Sic narrat sacer Evangelista Marcus, cap. 1. n.9. *In diebus illis venit JESUS à Nazaret Galileæ, & baptizatus est à Joanne in Jordane*. Passim hoc mirabile Sacramentum, tàm à priscis, quàm à recentioribus Fidelibus picturâ, atque sculpturâ expressum proponitur, ut innuimus in Tab. LXX. S. Joannis in fonte Ravennæ in prima parte cap.25. nostri operis vet. monim. ac in aliis tabulis, quas in secunda parte eorundem nostrorum operum Deo dante exhibebimus. In hisce tabulis visitur Christus immersus in aquis, nec non Joannes aquam super caput ejus effundens. Hinc apud quosdam oritur dubium, an per immersionem, seu per aspersionem, aut utramque fieri debeat. Quòd antiquitùs iste sacer ritus per immersionem celebraretur, adsunt testimonia variarum Iconum, variorumque Scriptorum. Præter relatas tabulas, duas alias affero, alteram per immersionem, & aspersionem sacrum ritum exprimentem, alteram tantummodo per aspersionem. Venerandę hujus antiquæ memorię exemplar, nobis Neapoli, jam à nonnullis transmisit annis Illustrissimus, & Reverendissimus Dominus Andreas ab Aquino Episcopus olim Tricaricensis, cui ob humanitatem hanc, me devinctum esse fateor; scripsit mihi hæc monimenta marmore extare insculpta in Palatio Principis Caramanici Affinis sui, duosque Sarcophagos repræsentare, quos repertos fuisse, asseruit apud maritimam oram, vulgò Chiaja, Neapolis suburbium, in Villa ejusdem Principis. Cum igitur in ambobus hisce Sarcophagis Viri prolixâ barbâ expressi sint, non abs re conjectari potest, ipsos aut Longobardos, aut Græcos denotare. At cum in illa reperti sint regione, me minimè falli autumo, si dixero repræsentare Longo-

Longobardos, qui ad Christianam fidem à Theodelinda, quæ decus, & ornamentum Bavariæ Principum extitit, sic eam ad Annum 591. n. 41. Ecclesiasticæ historiæ parens, Cardinalis Baronius nominat, conversi fuere.

Antequam meam hanc conjecturam, rationibus fulciam; operæ pretium poscit, nonnullas proponere difficultates, quæ obiici possunt, ut hisce solutis, unusquisque faciliùs deindè suam valeat promere sententiam.

Prima, quæ adduci potest difficultas est, quòd Theodelinda jam fuisset Catholica, quando Agilulfum Virum suum, ut infra dicturi sumus, ad Christianam amplectendam Religionem adduxit; Ergo non potest stare simul cum Viro in pelvi, ut expressa cernitur in Sarcophago, quia Baptismus ritu debito collatus reiterandus minimè est.

Secunda. Quòd omnes Longobardi erant Ariani, ergo baptizati, itaque vir, & mulier in pelvi expressi, Longobardi minimè sunt.

Tertia. Utrum Longobardi, Neapoli commorati fuerint.

Ut autem his motis difficultatibus satisfiat, clariùsque veritas elucescat ab alto summendus est sermo, quem minimè ingratum fore, puto. Sic differentem referam Joannem Adlzreitter, qui licet Neotericus sit Scriptor, tamen in propriæ Nationis gestis, aliis edoctior putandus est. Hic in sua historia Bavarica parte 1. lib. 6. n. 10. de Theodelinda sic narrat: *Garribaldus ob eam victoriam Longobardis addictior, affinitatem junxit cum Rege Authari. Habebat præter Evini conjugem filiam alteram Theodelindam, Principem Virginem, in quam Cœlum omnia corporis animique decora videbatur contulisse. Autharis à Longobardis Rex salutatus, spe pacis à Francis obtinendæ Clodosindam Sigeberti Mediomatricum Regis filiam ambiverat,*

 & à

& à Childeberto Virginis Germano, ejus potiundæ promissum acceperat: verum ut vacillant sæpe futuri matrimonii sponsiones, Clodosinda Reccaredo Gothorum Regi, qui Bada Regina defuncta Hispaniæ Regnum obtinebat, in manus convenit, eò maximè, quòd Reccaredus nuper Hermenigildi fratris exemplo, deserta Leovigildi patris Ariana perfidia, ex Leandri Episcopi Hispalensis institutione, Christiana sacra suscepisset, Authari non dum vana Deorum religione expedito. Ad hoc consilii non parùm momenti attulit Gothica potentia, quæ longa annorum prosperitate roborata effecit, ut is sponsus placeret magis, qui sperabatur fore utilior. Autharis repulsam passus, multaque de violatis Franci promissis conquestus, sua vota ad Regis Garibaldi affinitatem convertit, & quam ad nuptias expetebat Theodelindam, non ægrè impetravit. Ea re per Legatos confecta Autharim visendæ Sponsæ juvenilis ardor incessit, ne alienis potiùs oculis, quàm suis, quæ de sponsæ forma, præclarisque virtutibus acceperat, usurpasse videretur. Ergo per speciem Regiæ Legationis, sene quodam è familiaribus fidissimo, paucisque aliis, qui aliquam pompam facerent, comitantibus, ipse alienum habitum mentitus se Verona in Bojariam contulit. Ut fuerunt admissi ad Garibaldi colloquium, senex, qui primas ficta Legationis partes agebat, Regis sui nomine, quæ se in mandatis ajebat accepisse, peroravit. Autharis in scena personatus, addidit ad ea, quæ senex dixerat, se à Rege Authari, quæ pars altera causæque sui adventus, & Legationis esset, jussum, cum bona Garibaldi venia, Theodelindam salutare, ut inspecta coram ejus forma, Sponso cum fide referret, quæ oculis accepisset. Ea civilitas Garibaldo placuit. Licebit utique tibi (inquit) os habitumque sponsæ visere, & Authari referre. Ergo adducitur Theodelinda, ea morum, & vultus elegantia, ut Autharis tacitè Virginem admiratus, cuicunque fortunæ, & dignitati parem judicaret. Tùm conversus ad Garibaldum: satisfactum,

qui-

quidem est Regis, Domini mei desiderio; sed ignosce obsecro meæ confidentiæ, si alterum quoque beneficium Regis mei verbis à te rogito, ut dicar probe functus mea Legatione. Et illud quidem est, à te impetrem eam gratiam, qua Theodelindam jubeas, quippè quæ Regni, nostrumque omnium propediem imperium aditura est, sui in Regem amoris, & propensi in gentem nostram affectus tesseram hospitalem, videlicet pateram, in Autharis salutem mihi benignè prælibare. Et hoc per me licet, inquit Garibaldus: Tu verò filia poculum tempera, & hospitibus propina more patrio. Fecit illa, quod erat jussa à parente, & prælibatum craterem, seni, potiori legationis mimo porrexit, tùm deinde Autha-ri. Is cum Virgini pateram redderet, manus ipsius digito pressit nemine advertente, & crescente fidentia palmam explicatam duxit per frontem, cæterumque faciem erubescentis, nec obscurè hospitis libertati irascentis. Qua de re cum apud nutricem indignabunda querelas deponeret, diceretque petulantem hospitis audaciam, ad sponsi injuriam pertinere, quæ certè non deberet dissimulari, ne credi aliquando posset Theodelindam famæ, pudicitiæque hactenus illibatæ, os, frontemque delibatam, sua culpa, ad sponsum attulisse; nutrix acerbè queritantem solata monuit, à quærimoniis in præsens sibi temperaret, sibi haberet potiùs persuasum, neminem præter Regem Autharim id ausum esse, brevi certò comperturam, sponsum ipsissimum esse, qui sibi id licentiæ sumpsisset, quam nullus alius, nisi capitis periculo tentasset. Et si à morum majestate, & totius oris, corporisque compositione verè regia liceret ratiocinari urbanitatem longè excellentissimam flavam cæsariem vultus amænitatem plenam dignitatis, Regem prodere: quare ne dubitaret sponsum incognita licet specie, adfuisse. Pacata his dictis Theodelinda dolorem pressit, quem cum Autharis ex rubore, & contracto ad iram vultu notasset, magnoperè fuit recreatus; quòd non nesciret, frontem verecundam, animum joci licentioris

impa-

impatientem, horrorem contactus alieni, non modò bonos esse custodes, sed etiam judices intaminatæ pudicitiæ. Cum Garibaldo valefecisset, nobili Bojorum comitatu iter est ingressus. Italiæ finibus imminens, se honorariis Stipatoribus hoc signo prodidit: Equo, quo vehebatur assurgens, toto nisu securiculam manuariam arbori, ad virium ostensionem impegit, cum dicto; sic solet ferire Rex Autharis. Quibus verbis, Boiis comitibus omnis est abstersa dubitatio, bellum istum Legatum, esse ipsum Longobardorum Regem. Contingere hæc anno Christi DLXXXIX. cum pestis inquinaria, altera vice recrudescens, innumeram hominum multitudinem, ipsumque Romanum Pontificem Pelagium, cujus precibus se stare Urbs arbitrabatur, sustulit 8. Id. Februar. ut habet Sigonius, anno D XC. Eodem Sigonio teste, Autharis abjecta gentilitate cum suis lapsus est in Arii errores, & feriis Paschalibus Longobardorum liberos jussit vetere quidem Ecclesiæ ritu, sed in fide Ariana exptari. De quibus postremò infrà multa subiiciam. Succeffivè idem Auctor suam prosequitur narrationem n. 13.

Etenim Longobardi, accepto de Regis sui nece peracerbo nuntio, coactis properè Ticini Procerum comitiis, Legatos miserunt in Galliam pacem petituros, deque Rege creando deliberarunt. Placuit in commune, ut Theodelindæ omne Regis eligendi suffragium deferretur, eâ lege, ut quemcumque illa sibi maritum optaret, idem Regno, simul & ejus connubio potiretur. Illa audito virorum sapientum judicio, Agilulfum Taurinatium Ducem legit, virum fortem, & dignum imperio. Pompa nuptiali Laumellum oppidum dixit. Eò vocatum Agilulfum, cum ad familiare epulum admisisset, jussit adferri poculum vino temperatum: quòd cùm Agilulfo prælibasset, quod erat reliquum, obtulit ebibendum. Is cum accepto cratere, Reginæ dexteram honoris causa basiaret. Regina verecundo suffusa rubore: Id verò nunc (inquit) agitur Agilulfe, non ut suavieris manum,

num, sed nisi per te stat, os Regina, Maritus, Rexque futurus osculeris; mox erecta ad osculum de nuptiis, si eas ipse quidem probaret, deque adeundo Regni fastigio, suam ipsi mentem aperuit. Secutæ sunt privatæ conjugii cæremoniæ ineunte Novembri, gratulante Longobardorum, qui tum pauci aderant, Procerum corona, & salutante Regem Agilulphum. Sequenti deinde Majo, in publico Principum cœtu Agilulfus donatus est Mediolani Regni insignibus, in quibus corona aurea ferreo annulo, Theodolindæ jussu, interius circumducta: quam ex eo tempore in usum fuisse memorant, quoties peracta fuit Italiæ Regum inauguratio, coronæ ferreæ nomine retento. Et paulò post sub num. 14. *Agilulfus sacris undis ablutus Petri nomen accepit: an verò Theodelinda domi paternæ Religionem conbiberit, an meliori institutione in Italia, quàm in Norico sit usa, in ambiguo est, verò tamen similiùs est è patria attulisse bonam indolem, & initia pietatis, & ejus absolutionem hausisse in Italia. Sed illud est majus omni admiratione, quòd cùm id ævi virorum sapientissimorum copia non deesset, Deus uno eodemque sæculo, tres potentissimas totius Europæ nationes, nomini Christiano quamlibet infensissimas ad mansuetudinem Christi adjunxerit per totidem fœminas; Francos in Gallia per Crotildem Burgundam, Gothos in Hispania per Ingundem Francam; Longobardos in Italia, per Theodelindam Bavaram, quibus gens Boica accessit per Francam Reginotrudem. Agilulfus ex Uxoris suasu, & ductus vitæ superioris pœnitudine, Sacras opes, & Ecclesias bellis vehementer afflictas cœpit instaurare, novisque cumulare possessionibus, Antistites, quos temporum acerbitas valdè depresserat, pristinis honoribus reddere. Gregorius Pontifex, verè Magnus, actis Theodelindæ per litteras gratiis, id egit, ut Regi Agilulfo auctor esset pacis cum Romanis, cœteraque Italia, quam Longobardi totam non dum subegerant, ineundæ: cum datis ad Italiæ Episcopos mandatis, eos jussit*

Longo-

Longobardorum filios nuper in hæresi Ariana perperam ablutos, fidei Catholicæ conciliare. Agilulfus nihil habuit antiquius, quàm ut pacem Italiæ redderet: quam ad rem Agnellum Tridenti Episcopum misit in Franciam, qui captivos, ex agro Tridentino nuper obductos, redimeret: Evinum Tridentinorum Ducem ei dedit comitem, cum mandatis, ut pacem agi captam daret confectam. Episcopus benignè acceptus, complures mortales in libertatem asseruit, Brunechilde Regina, Childeberti Regis Matre, quæ suo ære multos vinculis exemit, adjuvante. Evinus ad certum annorum numerum inducias impetravit, quæ renovatæ sæpiùs arma Francorum continuerunt, ne in Longobardas stringerentur.

Perpendenda sunt istius Auctoris narrata, qui asserere minimè audet, ubinam Theodelinda Christianam susceperit fidem, in Norico ne, vel in Italia. Concludit postea bonam indolem, & pietatis initium è Norico attulisse, in Italia verò Christianam amplexatam fuisse Religionem. Audiamus modo Paulum Warnefridum *Diaconum* Aquilensem propriæ Nationis facta describentem, qui in fine Octavi sæculi claruit. Is lib.4. cap. 5. sic fatur: *His diebus* (scilicèt anno 590.) *sapientissimus, & beatissimus Papa Gregorius Romanæ Urbis, postquam alia multa ad utilitatem Sanctæ Ecclesiæ scripserat, etiam libros quatuor de Vita Sanctorum composuit, quem Codicem Dialogum, id est duorum locutionem, quia eum colloquens cum suo Diacono Petro ediderat appellavit. Hos igitur libros præfatus Papa Theodelindæ Reginæ direxit, quam sciebat utique, & Christi fidei deditam, & in bonis actibus esse præcipuam.* Ac cap. 6. prosequitur: *Per hanc quoque Reginam multùm utilitatis Dei Ecclesia consecuta est. Nam pœne omnes Ecclesiarum substantias Longobardi, dùm adhuc gentilitatis errore tenerentur, invaserunt; sed hujus salubri supplicatione Rex permotus, & Catholicam fidem tenuit, & multas*

multas possessiones Ecclesiæ Christi largitus est, atque Episcopos, qui in depressione, & abiectione erant, a d dignitatis solidæ honorem reduxit. Ex hac itidem narratione, etiam in ambiguo manet, quonam tempore ipsa Theodelinda Christianam susceperit fidem, Propterea hujus etiam Auctoris sunt perpendenda narrata: Is dixit, Theodelindam Christianæ fidei fuisse *deditam*, id est propensam, ac non sacro fonte dilutam, & si divinari fas est, jam in Christianis dogmatibus instructam, sivè catechizatam nondum tamen baptizatam; quia Autharis primus ejus maritus Catholicam aversabatur Religionem; quare ad ejusdem Theodelindæ bonam fovendam intentionem, illiusque captandum animum, S. Gregorius Dialogorum codicem, â se compositum, direxit. Quòd initio anni 591. nondùm Theodelinda baptizata fuerit, ex ipsius Gregorii epistola 17. lib. 1. Indict. 9. ad universos Episcopos Italiæ scripta deduco, in qua conqueritur, quòd nefandissimus Autharis (scilicet supra citatus Rex, ac ipsius Theodelindæ Vir) in Paschali solennitate Longobardorum filios, in fide Catholica baptizari prohibuisset, pro qua culpa eum divina Majestas, celeri mulctavit morte, nec aliam solennitatem Paschalem aspexit. Autharis decessit mense Septembris Anno 590. ut placet Sigonio, ex quo colligo, Theodelindam adhuc non fuisse Christi fidelem, quoniam si Christianam Religionem jàm amplexata fuisset, utique ad illam de hisce baptizatis scripsisset, sicuti de aliis rebus postmodum scripsit. Mortuo enim Authare Theodelinda ejus uxor propositum, quod ipso vivente jam mente conceperat, nempè de amplectenda religione, facilius fovere potuit, Monachorum conversatione, ut ex alia epistola 42. lib. 7. Indict. 2. ejusdem Gregorii ad ipsam Theodelindam colligo, in qua Probi Abbatis meminit; cujus nàm Monasterii Probus iste Abbas fuerit, ex alia deducitur epistola 22.

lib 9. Indict. 4. nempè Monasterii S. Andreæ, & Luciæ. His positis, me puto, multa in lucem emisisse, quibus firmo Theodelindam anno 591. sacrum suscepisse baptismum, ut clariùs infra apparebit. Ad secundam itaque transeamus difficultatem.

Pro majori meæ conjecturæ firmitate, quòd Vir in pelvi expressus, Agilulfus sit, numismatis adduco exemplar, quod refert Angelus Breventanus in sua Longobardorum Regum Gentiliaca arbore, ubi sub num. 4. ejusdem Agilulfi adhibet ex nummis, sivè nummismatibus depromptam imaginem, quæ barbatum Virum demonstrat, multamque uniformitatem cum Viro in Sarcophago expresso habet. Insuper in eadem figura notandum, in capitis summitate, more Christianorum Imperatorum Crucem adesse, ex qua deduco, illum primum Regem Christianum, Longobardorum Regum fuisse, cum illum sequentes eadem cruce appareant insigniti, præcedentes verò illa careant. Nummi, sive nummismatis exemplar sequens est.

Quòd Longobardi omnes Ariani essent, in hoc solvendo dubio, immorandum minimè est, cum jam Eminentissimus Purpuratorum decus Baronius, ad annum 573. illud annuerit demonstrans, partim Christianos, partim verò Gentiles, Idolorumque fuisse cultores, in quorum extitisse numero Agilulfum, secundum Theodelindæ

delindæ maritum, autumo. Quapropter ab hac difficultate tertiam exagitemus, nempè: Utrum Longobardi Neapoli commorati fuerint.

Pro affirmativa adduco ſententia, Longobardos anno 571. Beneventanam occupaſſe Regionem, illamque uſque ad annum 971. detinuiſſe, ut digniſſimus Præſul Vigilienſis Epiſcopus Pompejus Sarnellus in ſuis memoriis Chronologicis Ducum, & Principum Beneventanorum oſtendit. Hoc medio tempore, nempè anno 615. iidem Neapoli degebant, eamque invadere tentârunt, ut ex laudato Baronio ad ann: 604. infero, & ad dictum ann. 615 n.5. lego, Eleutherium Exarchum ab Imperatore Neapolim miſſum fuiſſe ad compeſcendam rebellionem, quam Joannes Conſinus iſtius Civitatis, & Provinciæ Præfectus, cæſo Joanne Exarco, molitus erat, qui paulò poſt ab eodem Eleutherio etiam occiſus fuit, ut laudatus Paulus Diaconus lib. 4. cap. 35. teſtatur. Veròſimile propterea eſt Agilulfum Conſini Conſanguineum fuiſſe; propterea, tàm ratione ſanguinis, & Nationis, quàm etiam Vicinitatis, amicum unitumque eidem fuiſſe, & dùm Conſinus Neapolis habenas regebat, ibidem Agilulfum obiiſſe, ac in Chiajæ ejuſdem Civitatis ſuburbio fuiſſe tumulatum.

His demonſtratis, ſatis me probaſſe autumo in pelvi expreſſos Theodelindam, ac Agilulfum Virum ſuum, repræſentare. Supereſt modò, ut pro majori Lectoris intelligentiâ non nullas alias explanem difficultates, quæ ex ejuſdem tabulæ oriuntur aſpectu.

Prima eſt de Miniſtro Baptiſmi, qui ex veſtibus Laicum fuiſſe apparet.

Secunda eſt Baptiſmatis forma, quæ per aſperſionem, & immerſionem repræſentatur.

Quoad primam, quòd miniſter Laicus ſit, clariſſimè ex indumentis concernitur, nàm clamide, ſivè pallio, &

 thorace

thorace, nec non colobio, ac coturnice, seu tibialibus vestitus est; insuper rasam habet barbam. Quare hæc omnia hominem latinum esse dissignant. Quòd Laici in necessitate baptizare licitè valeant: omnes conveniunt Canonistæ. Pro præsenti verò exprimendo baptismatis ritu audiamus celeberrimum Scriptorem Tertullianum differentem qui cap. 17. de baptismo sic loquitur: *super est ad concludendam materiolam de observatione quoque dandi, & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet jus summus Sacerdos, qui est Episcopus, de hinc presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiæ honorem, quo salvo, salva pax est, Alioquin etiam Laicis jus est, quod enim ex æquo accipitur ex æquo dari potest, nisi Episcopi jam aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur dicentes. Domini sermo non debet abscondi ab ullo. Proindè, & baptismus, æque DEI census ab omnibus exerceri potest: sed quanto magis Laicis disciplina verecundiæ, & modestiæ incumbit? cum ea majoribus competat, ne sibi adsumant dicatum Episcopis officium Episcopatus Aemulatio, schismatum mater est. Omnia licere dixit Sanctissimus Apostolus, sed non omnia expedire. Sufficiat scilicet in necessitatibus utaris, sic ubi aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim constantia periclitantis. Quoniam reus erit perditi hominis, si superfederit præstare, quod liberè potuit.* Igitur supra relata verba: *aut personæ conditio compellit*, quæ in casu nostro applicari posse videntur, & summoperè.

Hæc prima fronte, mea fuit sententia, quæ cum nonnullis doctis, ac eruditis fuerit à me communicata viris, eos contrarios adinvenit, eo quia sustinebant, Baptismum absque culpa per Laicum ministrari non posse, quando in promptu est Sacerdos: sed in allato Sarcophago repræsentantur Monachi senes, qui verosimiliter Sacerdotes erant, & fortè iidem, qui Agilulfum cathechiza-

chizarunt, propterea ad eos absque ullo dubio spectabat Baptismum ministrare. Obiectio haec licet validissima sit, nihilominus suas habet responsiones, si in allatis Tertulliani verbis insistere velimus, qui necessitatem exprimens, ad tria capita reducit, nempe ad locum, ad tempus, & ad personae conditionem, quae tria in praesenti nostro Emblemate concurrere existimo: ad locum, qui erat tunc possessus à Longobardis Ethnicis, sive Arianis: ad tempus, quia iidem dominabantur; ad personae conditionem, quia de illorum Rege, & Regina agebatur. Propterea ab illius tunc temporis Episcopo magni momenti existimata fuit Zelotypia, quae forsitan ipsum Regem à Baptismo retrahere poterat, ob deficientiam personae sibi benevolae, quae baptismum ei conferret. Quamobrem magis ad Religionem propagandam conducebat hanc concedere facultatem Laico, quàm illam denegare. Reges enim non eadem mensurâ, qua ceteri inferiores metiendi sunt, cum ex illorum voluntate Subditi dependeant; quare si ad novam Rex convertebatur fidem, Subditorum etiam conversio sperari prudentèr poterat, ut cecinit Vates:

Mobile mutatur proprio cum Principe vulgus.

Et alius paritèr cecinit:

O' quanto exemplo generoso in Principe vis est!
Tu vitando vetas, tu faciendo jubes.
Princeps, principium motus, Rex regula vitae,
Circumfert, Caelum sydera; Rex Populum.

Plura alia pro meâ firmandâ sententiâ, quòd Laico, in proposito casu, licuerit esse Ministrum Baptismi, adducere valerem, nisi nimiae timor prolixitatis me retardaret. Sufficiat hic pro ejusdem sententiae majori firmitate, inter nostri aevi Theologos, inclytum Suarez adducere, qui in tertiam partem D. Thomae. Tom. 3. q. 67. plura de Baptismo fatur, & praesertim: *in Baptismo non semper*

necesse

necesse est extremam necessitatem expectare, nàm etiam extra illum, propter magnam utilitatem, aut ne cogatur, quis multo tempore baptismum, differre potest illum à Laico, vel alio simili Ministro recipere. Et ideò fuit conveniens hanc potestatem concedi absolutè, & non limitatè ad casum necessitatis extremæ. Non officit addere, quòd Monachi, præsentes eidem Baptismo cernantur, Nàm ibi forsitan ab Artifice expressi fuere, non uti Baptismi testes, sed ut ejusdem Baptismi Auctores. Nolo hìc sub silentio præterire, quòd Monachi primis Ecclesiæ seculis ad sacerdotale munus minimè ascendebant, ut fusè, ac eruditè demonstrat Sacrorum Canonum illustrator modernus Gonzalez ad tit. de Elect. & Elect. potest. c. 1. ad quem benignum mitto Lectorem. Insuper Monachi presbyteri radebant barbam, Conversi laici eam prolixam deferebant, ut docet Dufresne in Alcibiade pag. 283. & Marthene, de antiquis Monachorum ritibus lib. 5. c. 7. n. 25. in fine. His obiectionibus, & responsionibus expositis, altera insurrexit difficultas, nempè Zelotypiam causam motivam in hoc baptismo esse minimè potuisse, ut à Laico conferretur baptisma, cum in altero Sarcophago Vir simili modo vestitus cernatur, qui super caput Viri barbati, sacram effundit undam; quamobrem Zelotypia in hoc non cadit, ideo non potest mea militare opinio. Hæc nova difficultas, me ad alia conjectanda impulit. Primo igitur loco mea in mente revolui, quòd primis Ecclesiæ seculis Christiana Religio, veluti flos agri è solo erumpebat: Postea Romani Pontifices, Concilia, aliique Ecclesiæ Patres decretis, sacrisque Canonibus à vepribus, aliisque inutilibus plantis eam repurgarunt: sicque Clerici, & Presbyteri. peculiares non habebant vestes, posteà à Canonibus præscriptas, sed eas gestabant, quas consuetudo Clericalis introduxerat: nonnulli vero conditionis suæ immemores, laicalia gerebant

rebant vestimenta: Clarè id deducitur ex Canone 3. Conc. 1. Romani habiti sub Zacharia summo Pontifice anno 743. qui sic se habet: *ut Episcopus, Presbyter, & Diaconus secularibus indumentis minimè utantur, nisi, ut condecet tunica sacerdotali. Sed nec dùm ambulaverit in Civitate, aut in via, aut in plateis sine operimento præsumat ambulare, præter si in itinere longo ambulaverit.* Si igitur mos iste inter Episcopos, Presbyteros, ac Diaconos, vestes seculares gestandi, anno 743. vigebat, quanto magis anno 600. quo tempore floruit Agilulfus, cum leges, quæ eduntur, abusus jam ut plurimum à longo tempore introductos, corrigant. Ulterius addo; vestes illæ, licèt laicales, appareant, nihilominùs Episcopales sunt, si integram fidem præbere velimus Paleæ, quæ habetur dist. 96. cap. Constantinus *il secondo*: ubi idem Imperator concedit Sylvestro summo Pontifici, ejusque successoribus inter alia corporis ornamenta Chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta, quæ appropriantur ipsi figuræ in Sarcophago expressæ. Quæ opinio si admitteretur, utique controversiam Paleę confirmaret, sed cum in præsentiarum Alienatorũ fratrũ numerus abundet, hanc quoq; omitto conjecturas, & ad certiorem me converto.

Apud antiquos mos fuit, qui adhuc viget, & servatur, quando Apostolici Viri, ad prædicandum Evangelium mittuntur in Regiones, à quibus Christiana, & Catholica exulat Religio, viri illi mentitis vestibus in illas se conferunt partes. Assertionem hanc celeberrimus Purpuratus Baronius ad annum 370. num. 8. exemplo, ex Theodoreto desumpto, firmat, scribens, Eusebium Episcopum Samosatenum, cum multas Ecclesias Pastoribus orbatas intellexisset, habitu militari, ob Arianorum metum, indutum, & capite thiara operto, Syriam, Phœniciam, ac Palestinam peragrasse, ac Presbyteros,

teros, & Diaconos creasse. Hæc praxis hujusmodi gestandi vestes à similibus viris omnibus notissima est; nostroque ævo clar. mem. Christiana Suecorum, Vandalorumque Regina catholicam amplectari volens religionem, secretò duos ad se vocavit omnigenæ scientiæ præstantes viros, nempè P. Malines, & P. Casati Soc. Jes. qui tanquam nobiles Itali curiositatis gratiâ, exteras peragrandi Regiones, laicali habitu Stocolmum, Regiam Urbem, se conferrent, ut fusè narrat Comes Galeatius Gualdus in ipsius Reginæ vita. Ex narratis igitur, motæ difficultati, de Baptismi Ministro, me satisfecisse duco, & ad secundam, superiùs etiam motam difficultatem de Baptismi forma me converto.

Ex S. Cypriano in epist. 59. ad Fidum Episcopum habemus, quòd ævo suo Minister baptismi post sacrum Lavacrum Baptizatos deosculabatur, sic enim iste Christi Athleta loquitur. *Nàm DEUS ut personam non accipit, sic nec ætatem, cum se omnibus ad Cœlestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat Patrem. Nàm, & quod vestigium infantis imprimis partus sui diebus constituti, mundum non esse dixisti, quod unusquisque nostrum adhuc horreat, exosculari, nec hoc putamus ad cœlestem gratiam dandam impedimento esse opportere, scriptum est enim: omnia munda sunt mundis. Nec aliquis nostrum id debet horrere, quod Deus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans à partu novus est, non ita est tamen, ut quisque illum in gratia danda atque in pace facienda horrere debeat osculari; quando in osculo infantis unusquisque nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato, & recens nato, quodammodo exosculamur, quando id quod DEUS fecit amplectimur.* Hanc eandem Cypriani auctoritatem Magnus ille Hypponenesis Episcopus Augustinus ferè eisdem allegat verbis in lib.4. ad Bonifacium cap.8. contra

tra duas Epistolas Pelagianorum, nonnullique alii recentiores, amborum Patrum referunt dicta inter quos Joseph Vice-Comes in suo tractatu de antiquis Baptismi ritibus, ac cæremoniis lib.5. cap.1. ubi in fine colligit, hunc osculandi morem diù in Baptismi Sacramento durasse, donec veteri simplicitate in fraudem, & malitiam verti cœpta, cum Prudenti consilio Patres ab Ecclesia sustulerunt.

Pro majori hujus sententiæ robore, auctoritatem Gabrielis Albaspinei, Aurelianensis Episcopi, addere volo, qui in suo tractatu de Eucharistia lib.2. c.15. S.Ambrosii locum in Psalm. 39. adducit; ubi sic: *Osculum, quod sacræ pacis insigne est, osculum, quo amicitia fida firmatur, osculum, quo fides sancta, signatur*. Laudatus notat Albaspineus, locum hunc ad baptismatis osculum alludere, ac fidem exprimere, quæ in Baptismate recipitur, ac osculo signata, & obsignata erat, idque antiquis Patribus, eorumque Doctrinæ conforme esse asserit: Quoniam sicut Tertullianus ducit, osculum pacis in missa, orationis signaculum erat, ita S. Ambrosius pronunciat, quòd erat signaculum fidei; quamobrem apparet pacis osculum, tàm in baptismate, quàm in Missa fuisse datum. Hancque eandem disciplinam, ordine Romano comprobari scimus in Tractatu cæremoniarum Baptismatis, ubi refertur Episcopum, postquam Baptizatis candidas dederit Vestes, eisdem dicere: *pax tecum*, quare istæ voces sunt, quę in osculo pacis pronunciantur, & licet ordo nullam de hac actione mentionem faciat, nihilominus refert verba, quæ semper ipsam sociantur actionem, demonstratque Baptizatos deosculari. Hæc Laudatus Albaspineus. Itidem sacræ historiæ peritissimus Lupus prædictum etiam S. Cypriani locum Tom.3. in dissertatione de S. Leonis IX. actis Crimine octavo pag.914. adducit. Quare ex allegati S. Cypriani auctoritate, ac citatorum

C Scripto-

Scriptorum sententiis infero, ritum hunc, deosculandi Baptizatos, etiam in sexti sæculi fine viguisse. Quare ad rem nostram: Theodelinda tùm propter verecundiam, tum etiam ne fortasse novo conjugi, ex osculo, aliqua oriretur Zelotypiæ passio, noluit ab aliquo Presbytero baptizari, sed impetrata ab Episcopo licentia, munus hoc alicui confidenti, & forsan consanguineo demandari voluit, & sic supra citata clarescit pro me Tertulliani auctoritas, scilicèt, *aut personæ conditio compellit*. Concurrebat etiam cum osculo alia verecundiæ in mulieribus præcipuè considerabilis causa, nempè corporis denudatio, nàm baptizandi sivè masculi, sivè fœminæ, sacrum lavacrum sine indumentis intrabant, ut diversi probant Scriptores, præsertim citatus Vice-comes lib.4. cap.10. Casalius de Vet. sac. Christ. Ritibus cap.5. Lupus in dissertat. de S. Leonis IX. actis Calumnia XII. At ex ipsa figura id apparet, ubi illa fœmina spoliata visitur, præterquam partibus verendis velo obductis. Hæc de Ministro satis sint. Ad secundam difficultatem, nempè de Baptismi ritu progrediamur.

Certum, ac indubitatum est Priscos fideles, ubi se offerebat occasio, ibi baptizatos fuisse, nam alii in fluminibus alii in fontibus, alii in stagnis, alii in viis, alii in mari, alii in domibus sacrum suscepere Baptisma, ut fusè ostendunt præcitati Auctores; formam autem, quæ in baptizando observatur, promiscuam fuisse, credendum est, nàm si erant in loco, ubi baptizandi in aquam se immergere poterant, baptismus per immersionem conferebatur, si autem alio in loco, ubi flumina, fontes, ac similia minimè reperirentur, aqua super caput effundebatur. Ostendit Laudatus Vice-comes in eodem suo tractatu dicto lib.4. cap.7. ut etiam lib.7. cap.2. quod quando fiebat Baptismus per immersionẽ baptizandus à summo vertice ad imos pedes in aquam mergi soleret. Id

etiam

etiam confirmat citatus Lupus in dicta sua dissertatione De Sancti Leonis IX. Actis Calumnia 12. Quare supra laudata Theodelinda cum Agilulfo Viro suo, cum ob pudorem fœmenei sexus, tum etiam ob utriusque sublimitatem generis, noluerint publicum adire baptisterium, & propterea eorum baptismus in pelvi, sivè capaci vase peractum fuit, haud tantæ quidem profunditatis, ut etiam caput in aquam immergere possent; ideò defectum hunc, æquæ aspersio super caput supplevit, cum, & ista sola sufficiens esset, ut latè demonstrant citati, aliique auctores de Baptismo tractantes, inter quos jurè annumerandus est Angelicus ille Doctor, præclarumque Ecclesiæ lumen, S. Thomas Aquinas in 3. parte summæ quæst. *66.* art. 8. Licet nonnulli ex eisdem Auctoribus asserant, Baptismum per Immersionem fieri à planta pedum usque ad summum verticem capitis; nihilominùs alii excitant dubium: An in trina mersione celebretur Baptisma; nàm hæc Immersio, & Emersio ter repeteretur; propterea dubitant, an Baptizandus ab aqua totus prosiliret, vel tantum corporis parte emergeret; cui ancipiti quæsito respondeo: quòd Sacerdos baptizans, manum super baptizandi caput imponebat, ac illud levitèr comprimens, indicabat baptizando, quòd sub aqua se totum demergeret. Hoc peracto statim baptizandus pectore tenùs ab aqua surgebat, iterumque Sacerdos comprimebat caput, tertiòque id repetebat. Ad hunc demonstrandum actum Picturæ adduco exemplar, quæ adhuc in vetustissima Cappella in Ecclesia S. Pudentianæ Urbis, retrò Musivum opus, quod eadem in Ecclesia spectatur. Pictura hæc in Altaris dextera ipsius Cappellæ, nempè à cornu Evangelii super fenestram, propè fornicem, delineata est, redoletque antiquissimum tempus, cum picturæ non sint ità malè formatæ, ut circa, & post millesimum efformatæ apparent, docetque Philippus Baldinucci in suo

 Opere

Opere: *Notizie del Disegno &c.* Ejusdem Picturæ exemplar demonstro in annexa Tabula, figura prima, ad cujus ritus baptizandi majorem elucidationem adduco Albini, sivè Albini flacci, seu Alcuini auctoritatem. Ipse enim, qui vixit octavo seculo, in epistola ad Odvinum presbyterum ita scribit: *In nomine Sanctissimæ Trinitatis trina submersione baptizatur, & rectè homo, qui ad imaginem Sanctæ Trinitatis conditus est, per invocationem Sanctæ Trinitatis ad eandem renovatur imaginem, & quia tertio gradu peccati, idest consensu cecidit in mortem, tertiò elevatus de fonte per gratiam resurgat ad vitam.* In hac assertione duo perpendenda sunt, nempè vox *submersionis*, quo totalem corporis in aquam immersionem denotat, itemque voces: *tertiò elevatus de fonte*, quæ trinam immersionem, & tertiam emersionem designant, ut supra indicavimus. Hac occasione, alteram placet exhibere Picturam, quæ multum à prima delineatione differt, cum deteriori modo delineata appareat, ideòque tempore posterior. Hæc cernitur in Ecclesia S. Laurentii extra muros Urbis, sinistrorsum, post Januæ ingressum, cum aliis ibi malè efformatis figuris, S. Laurentii vitam demonstrantibus. In secundo harum figurarum ordine, ac tertio loco est figura, quam exhibeo in relata Tabula sub n. 2. Ibi cernitur S. Laurentius Beatum Romanum baptizans, ut ipsa Epigraphes explicat; sed quod curiosum spectatorem reddit, est, tàm S. Laurentium, quàm B. Romanum urceolos cum duabus ansis manibus utrumque gerere: S. Laurentius urceolum elevatum in actu fundendi aquam tenet; B. verò Roamanus alterum aqua plenum ipsi Laurentio, dextera manu, porrecturus erigit, scilicèt quando primus urceolus aqua fuerit evacuatus. Ex hisce duobus urceolis trinam arguo aspersionem, nàm statimatque Baptizans in prima aspersione totam aquam in urceolo contentam super Baptizandum effuderat, illicò Baptizandus

zandus alterum urceolum aqua plenum Sacerdoti offerebat, ut secundam faceret aspersionem; sicque de tertia; quamobrem ex hujusmodi actibus, etiam tacitum baptizandi consensum non sine fundamento inferimus, dum propriis manibus materiem pro Sacramento conficiendo subministrabat. Hunc B. Romani Baptismum à S. Laurentio peractum Walafridus Strabo, qui nono vixit seculo, in suo de rebus Ecclesiasticis libro sic narrat: *Notandum non solum mergendo, verum etiam desuper fundendo, multos baptizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si necessitas sit, sicuti in passione B. Laurentii quendam urceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam solet evenire cum provectiorum granditas corporum in minoribus vasis hominem tingi non patitur.* Quæ posteriora verba in allatis sarcophagis optimè applicantur, cum utriusque Baptismatis ritus, scilicèt per immersionem, & aspersionem ibidem observatur. His relatis non officit, quòd opponi possit: Baptizatos statim post Baptismum, antiquitùs fuisse confirmatos, ergo pernecesse erat, quòd Minister esset Episcopus; At huic objectioni respondeo cum præcitato Vice-comite eodem lib. 4. cap. 29. quòd si Episcopus absens erat, baptizatus suscepto baptismate, quantò citiùs fieri poterat, ab Episcopo confirmabatur. Et hæc de Baptismatis ritu.

Ultrà superiùs expressas non nullis aliis animadversionibus supra relata 1. tabula digna est, nàm propè Baptismatis Ministrum, duo sunt viri Monachali habitu circumamicti, quos tanquam testes Baptismo præsentes fuisse autumo, ipsiusque Baptismi, uti Auctores, qui Theodelindam ad Christianam amplectendam Religionem induxerunt, eandemque ejusque Virum in fide catechizarunt; insuper existimo fuisse, Monachos Montis Casini, & fortasse unum ex illis, suprarelatum Probum Abbatem Monasterii S. Andreæ esse, & ob supradictam causam hìc à

Sculpto-

Sculptore expressos fuisse. A Baptizatorum tergo secernuntur figurę. Quarum primam ex vestibus fœminam, secundam masculum, & eorundem Baptizandorum Susceptores, sivè Patrinos esse, judico: Tertia, & quarta duæ sunt aliæ fæminæ ipsius Theodelindæ familiares. Illam tertiam, utpotè etiam primam ex vestium diversitate Latini esse ritus, puto, & fortasse ipsam tertiam fuisse Monialem Sancti Benedicti, septimam, & octavam duos alios Monachos ejusdem Ordinis S.Benedicti ac Priorum Monachorum Socios esse, autumo. Hæc de prima sufficiant. Secundam tabulam nunc explicemus.

Virum illum, qui hac in secunda tabula genuflexus est, ac super ejus caput ab alio Viro infunditur aqua: Arrichium Beneventanorum Ducem I. esse existimo, conjecturam hanc ex chronologicis Episcoporum, & Archiepiscoporum Beneventanorum memoriis desumo. Has nuper publici Juris fecit laudatus Episcopus Pompejus Sarnellus, ubi sub n. 29. de Felice II. Episcopo Beneventano hanc narrat historiam: *Anno* 571. *Autharis Longobardorum Rex, usurpata Græcorum dominatione integram Samnii occupavit Provinciam. Cumque in Ducatus formam omnes alias reduxisset Provincias, ab Urbe Roma usque ad mare Siculum, illius caput Beneventum esse decrevit, eisque in primum Ducem præfecit Zotonem, sub cujus dominatu inclytum Cassinense Monasterium anno* 589. *à Longobardis eversum fuit*. Decessit Zoto anno 591. postquam regnaverat annis 20. eique successit Arrichis, sivè Aroges Dux 2. qui per annum consors in Ducatu cum Zotone fuit. Quando is solus regnare cœpit; Magnus ille Gregorius Pontifex eundem hortatus fuit, ut Monasterium Cassinense repararet, cui libentèr obtemperare voluit.

Evasit hic pietate Vir insignis, cùm celebrem Ecclesiam S.Sophiæ propè Beneventum à fundamentis con-

struxe-

ſtruxerit, ut ex Chronica Beneventani Monaſterii apud Ughellum Ital. Sac. Tom. 7. Ad laudatum Arichium idem Magnus Gregorius Corpus S. Modeſti Levitæ, & Martyris dono miſit. Cum igitur Arrichis pretioſum, ſacrumque hoc donum à Pontifice accepiſſet abſque ullo arguendum eſt dubio, Arrichium tunc Chriſtianum fuiſſe; cumque ſupra narratum ſit, Agilulfum Longobardorum Regem ſacrum ſuſcepiſſe baptiſmum, vero ſimile eſt Arrichium Regis exemplo ad Chriſtianam amplexandam Religionem ſe convertiſſe, idque accidiſſe judico dicto anno 591. (ſcilicèt eodem anno, quo baptizatus fuit Agilulfus Rex, cum anno ſequenti ad eundem Arrichium ſcripſiſſent idem Gregorius, ut ex Epiſtola 25. lib. 10. Indict. 5. Quare hujuſmodi inſignis actio, cum alia ſupra relata Regis, in Sarcophagis inſculpta fuère, ut utriuſque perrennaret memoria. Et ne ulla in hac tabula Lectori anſa dubitandi relinquatur, ſupereſt exponere, quid manus illa è nubibus erumpēs denotet. Quę procul dubio omnipotentis Dei dexteram deſignat, qui ſuâ ineffabili potentia mortalium corda flectit. Quid autem denotet volumen illud, quod à Sculptore, ſivè Pictore malè expreſſum fuit, facilis eſt reſponſio, nempè per illud volumen fidei Simbolum indicatur, quoniam antiquitùs tàm Chriſtus, quàm Apoſtoli cum ſimilibus voluminibus manutenentes appingi conſueviſſent, de quibus diximus cap. 27. noſtri operis vet. monim. par. 1. Inſuper, quando hæ meæ admittantur conjecturæ, ex allatis Iconibus deduci valet, qualis erat Longobardorum veſtium forma.

Hæc breviter de baptizandorum figuris in ambobus Sarcophagis expreſſis dicta ſint ſatis.

Bruxellis, et ex Chronic. Beneventani Monasterii apud Ughellum Ital. Sac. Tom. 7. Ad haec tres Arichisos idem Magnus Gregorius Comes S. Marcelli Levitae S. Martyris dono misit. Cum igitur Arichis praefectum, ta-cremque hoc donum à Pontifice accepisse absque ulla arguendum est dubio, Arichisum ante Christianum fuis-se, cumque supra narratus sit, Agilulfum Longobardo-rum Regem [illegible], vero simile est Arichisum Regis exemplo ad Christianam amplexan-dam Religionem esse conversum, idque accidisse paulo fa-cto anno 591. [illegible] eodem anno quo baptizatus fuit Agilulfus Rex, cum ante saepius ad eundem Arichisum scripsisset idem Gregorius, ut ex Epistola 25. lib. 2. Ind. dict. 5. Quare hujusmodi insignia cruce, cum alia supra relata sigla, in Sarcophagis insculpta fuere, ut ejus-que perennaret memoria. Et ne ulla in hac tabula lo-cum ambigendi relinquatur, superest exponere quid manus illa e nubibus erumpens denotet? Quae procul dubio omnipotentis Dei dexteram designat, qui sua inenarrabili potentia mortalium corda flectit. Quid autem denotet volumen illud, quod à Sculptore, vel à Pictore male ex-pressum fuit, facile est [illegible], nempe [illegible] volu-men fidei Symbolum [illegible] Christianorum Apostoli cum [illegible] voluminibus [illegible] [illegible] Apologis consuluit; de quibus [illegible] cap. 7. [illegible] operis [illegible] parte [illegible] [illegible] ex allatis Iconibus [illegible]

[illegible]

Hic [illegible] figuris in uno [illegible]

Sarcophaga [illegible] satis [illegible]

